

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen:	Gizem Ateş
Ödev başlığı:	Y.lisans
Gönderi Başlığı:	AGRICULTURAL TRADE IN THE COVID-19 PANDEMIC
Dosya adı:	Ates-Altay-Derindag-COVID-19_Pandemisinde_Tar_m_Ticareti...
Dosya boyutu:	330.89K
Sayfa sayısı:	14
Kelime sayısı:	4,497
Karakter sayısı:	30,670
Gönderim Tarihi:	14-May-2021 06:10AM (UTC+0300)
Gönderim Numarası:	1585656346

AGRICULTURAL TRADE IN THE COVID-19 PANDEMIC

Gizem ATEŞ¹
Hüseyin ALTAY²
Ömer Faruk DERİNDAG³

Abstract

Considered as the main source of income, agriculture has a wide range of economic importance, from crop-production to the pharmaceutical industry. The Covid-19 pandemic affected the world agricultural trade by reminding the whole world once again of the importance of agriculture. In this process, the World Health Organization, the World Trade Organization, and the United Nations Food and Agriculture Organization cooperation efforts were designed to prevent disruption of the food supply chain worldwide, and the difficulties that foreign-dependent countries will experience in the field of food were pointed out. This study briefly introduces the development of world agricultural trade and aims to demonstrate the impact of the Covid-19 pandemic on agricultural trade in the world and Turkey. In this context, secondary data were used. Findings were interpreted with comparative analysis and tried to be evaluated. This study is important that agricultural trade which is an integral part of economic and social life in terms of seeing the gains and losses that it may encounter along with the pandemic process trends, by questioning the impact of the Covid-19 period on Turkey aiming the new normal process "to create a fair, equitable and sustainable agricultural trading system".

Keywords: Agricultural trade, Covid-19, sustainability.

COVID-19 Pandemisinde Tarım Ticareti

Öz

Temel geçim kaynağı olarak kabul edilen tarım, mahsul üretiminden ilaç sektörüne kadar geniş bir yelpazede ekonomik öneme sahiptir. Covid-19 pandemisi tarımın önemi tüm dünyaya bir kez daha hatırlatarak dünya tarım ticaretini etkilemiştir. Bu süreçte Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü iş birliği çalışmaları dünya çapında gıda tedarik zincirinin akmasının önüne geçilmesi üzerine tasarlanmıştır ve gıda konusunda dışa bağımlı ülkelerin yaşayacağı zorluklara dikkat çekilmiştir. Bu çalışma dünya tarım ticaretinin gelişimini kısaca açıklamakta ve Covid-19 pandemisinin Dünya ve Türkiye tarım ticaretine olan etkisini ortaya koymayı

¹ Res. Asst., İnönü University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade and Business Dept., 0000-0002-2678-5999, gizem.ates@inonu.edu.tr

² Prof. Dr., İnönü University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade and Business Dept., 0000-0001-9528-5552, huseyin.altay@inonu.edu.tr

³ Asst. Prof., İnönü University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade and Business Dept., 0000-0002-6693-0628, omer.derindag@inonu.edu.tr

AGRICULTURAL TRADE IN THE COVID-19 PANDEMIC

Yazar Gizem Ateş

Gönderim Tarihi: 14-May-2021 06:10AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1585656346

Dosya adı: Ates-Altay-Derindag-COVID-19_Pandemisinde_Tar_m_Ticareti.docx (330.89K)

Kelime sayısı: 4497

Karakter sayısı: 30670

AGRICULTURAL TRADE IN THE COVID-19 PANDEMIC

Gizem ATES¹

Huseyin ALTAY²

Omer Faruk DERINDAG³

Abstract

Considered as the main source of income, agriculture has a wide range of economic importance, from crop-production to the pharmaceutical industry. The Covid-19 pandemic affected the world agricultural trade by reminding the whole world once again of the importance of agriculture. In this process, the World Health Organization, the World Trade Organization, and the United Nations Food and Agriculture Organization cooperation efforts were designed to prevent disruption of the food supply chain worldwide, and the difficulties that foreign-dependent countries will experience in the field of food were pointed out. This study briefly introduces the development of world agricultural trade and aims to demonstrate the impact of the Covid-19 pandemic on agricultural trade in the world and Turkey. In this context, secondary data were used. Findings were interpreted with comparative analysis and tried to be evaluated. This study is important that agricultural trade which is an integral part of economic and social life in terms of seeing the gains and losses that it may encounter along with the pandemic process trends, by questioning the impact of the Covid-19 period on Turkey aiming the new normal process "to create a fair, equitable and sustainable agricultural trading system".

Keywords: Agricultural trade, Covid-19, sustainability.

COVID-19 Pandemisinde Tarım Ticareti

Öz

Temel geçim kaynağı olarak kabul edilen tarım, mahsul üretiminden ilaç sektörüne kadar geniş bir yelpazede ekonomik öneme sahiptir. Covid-19 pandemisi tarımın önemi tüm dünyaya bir kez daha hatırlatarak dünya tarım ticaretini etkilemiştir. Bu süreçte Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü iş birliği çalışmaları dünya çapında gıda tedarik zincirinin aksamasının önüne geçilmesi üzerine tasarlanmıştır ve gıda konusunda dışa bağımlı ülkelerin yaşayacağı zorluklara dikkat çekilmiştir. Bu çalışma dünya tarım ticaretinin gelişimini kısaca açıklamakta ve Covid-19 pandemisinin Dünya ve Türkiye tarım ticaretine olan etkisini ortaya koymayı

¹ Res. Asst., Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade and Business Dept., 0000-0002-2678-5999, gizem.ates@inonu.edu.tr

² Prof. Dr., Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade and Business Dept., 0000-0002-9528-5552, huseyin.altay@inonu.edu.tr

³ Asst. Prof., Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Trade and Business Dept., 0000-0002-6693-0628, omer.derindag@inonu.edu.tr

amaçlamaktadır. Bu kapsamda ikincil verilerden yararlanılmıştır. Bulgular karşılaştırmalı analizle yorumlanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, “adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir tarım ticareti sistemi yaratmayı” amaçlayan yeni normal sürecinin Türkiye üzerine Covid-19 dönemindeki etkilerini sorgulayarak, ekonomik ve sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası olan tarım ticaretinin, pandemi süreci eğilimleri ile birlikte karşılaşılabileceği kazanç ve kayıpları görmek açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarım ticareti, Covid-19, sürdürülebilirlik.

Giriş

Tarım, ekonomik gelişmenin itici gücünü oluşturma görevini tarıma dayalı sanayi faaliyetleri (Gıda-içki-tütün sanayi, dokuma-giyim/tekstil sanayi, orman ürünleri-mobilya sanayi, kağıt-kağıt ürünleri-basım sanayi, lastik sanayi, ilaç sanayi) içerisinde hammadde ihtiyacını karşılayarak göstermektedir (Eraktan, 2011). Tarım, hammadde ihtiyacının karşılanması ötesinde insanın yaşamının devamı açısından gerekliliği yadsınamaz ve yeri doldurulamaz bir konu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yeterli miktarda gıdaya erişilebilir olma ve sürekli olarak gıdanın tedarik edilebilmesi, yaşamın devam açısından bir zorunluluktur. Covid 19, bütün sektörleri etkilediği gibi tarım sektörünü, gıda güvenliği ve tedarikini de derinden etkilemiştir. Tarımın önemi; büyüme, kalkınma, yoksulluğun azalması gibi yönlerden açıklanmakta ve tarım harcamalarında devlet destekleri, verimlilik-teknoloji çalışmaları, ve tarım harcamalarının gerekliliği vurgulanmaktadır (Bezemer & Headey, 2008; Hayami & Ruttan, 1971; J. Y. Lin, 1992).

Diğer taraftan dünya nüfusundaki artış, tüketim ve israfın hızla artışı, artan doğa tahribatı ve kirlilik gibi sorunlar tarımın geleceğini tehlike altına almaktadır. Artan nüfusun gıda ihtiyaçlarını karşılamak için mekanik olarak hasat edilebilen, yüksek verime sahip besleyici mahsuller üretmek, gelecekteki talebi karşılamak için yetersizdir ve yetiştiriciler/bitki bilimcileri, mevcut mahsulleri iyileştirme ve daha yüksek verimli, daha besleyici, zararlılara ve hastalığa dayanıklı ve iklime duyarlı yeni mahsuller geliştirme baskısı altında kalmaktadırlar (Hickey et al., 2019, p. 744). 2050 yılına kadar yaklaşık 10 milyar insana ulaşacak bir nüfusu sürdürülebilir bir şekilde beslemeye çalışmak, araştırma ve politika gündemlerinin üst sıralarında yer almakta ve tarım alanlarının daha fazla yoğunlaştırılması ve genişletilmesi, çevre ve biyolojik çeşitlilik için büyük bir endişe kaynağı olabilmektedir (Ortiz, Outhwaite, Dalin, & Newbold, 2021).

Bu perspektiften hareketle, çevre-tarım-ticaret sisteminin karmaşıklıklarının daha iyi anlaşılmasını teşvik edecek öncelik, çalışma motivasyonumuzu oluşturmaktadır. Sürdürülebilirlik tartışmaları arasında tarımın geleceği küresel bir sorun haline gelmiştir. Dünya tarım ticaretinde söz konusu sorunların başında küresel iklim değişikliği gelmektedir ve bu sorunla başa çıkmak üzere ülkeler politikalar geliştirmektedir (Burke & Emerick, 2016; Lobell & Asner, 2003; Olesen & Bindi, 2002).

Potansiyel iklim risklerinin anlaşılması, iklim değişikliğine uyum sağlayabilecek stratejilerin uygulanması gerekmektedir (Howden et al., 2007). Diğer bir nokta ise gıda güvenliğidir. Gıda güvenliğinin sağlanması artık küresel bir öncelik olarak kabul edilmektedir (IFPRI, 2002). Gıda üretimi ve gıda bulunabilirliği, gıda kaynaklarının istikrarı, gıdaya erişim ve gıda kullanımı gibi boyutların gıda güvenliği noktasında iklim değişikliği sorunlarından da etkilendiği görülmektedir (Kabubo-Mariara & Mulwa, 2019, p. 1290). Bu nedenle sorunların çözülmedikçe yeni sorunlar yarattığı düşünülmektedir. Dünya'nın açlıkla savaşıırken obeziteye yenilmesi nerede yanlış yapıldığının göstergesi olmuştur. Bugün bölgesel zıtlıklar birçok sebeple beraber ekonomik krizlere, yaşanan savaflara, ekolojik altyapıya dayansa da COVID-19 pandemisi yaşamın tarım odaklı üretimden bağımsız sürdürülemeyeceğini göstermektedir.

Tarım ticaretinde ülkelerin payları, tarımsal potansiyelleri sıklıkla tartışılmakta ve küresel iklim değişikliği tehditleri altında tarımda dijitalleşme/teknoloji kullanımı ve verimlilik arayışları sürdürülebilir tarımın artan önemini günümüz ve gelecek perspektifinden değerlendirilmektedir (Chen & Gong, 2021; Pan, Zhuang, Zhou, & Yang, 2021; Tang et al., 2021).

Bu çalışma, dünyanın temel kaygılarına pandemi sürecinin de eklenmesi ile "Tarım üretiminde coğrafi konum kader midir?" Dünya tarım ticaretinde rekabet gücünü hangi ülkeler elinde bulundurmaktadır? Pandemi tarım ticaretini ne düzeyde etkilemiştir? sorularına geçerli bir cevap aramaktadır. Çalışma kısaca dünya tarım ticaretinin gelişimini açıklamakta ve Covid-19 pandemisinin dünya ve Türkiye tarım ticaretine olan etkisini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Dünya Tarım Ticaretinin Gelişimi

Uluslararası ticarete tarım sektörünün gelişimi dünya tarım müzakerelerinin sıklığı ile değişim göstermiştir. ¹ Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamında düzenlenen görüşmelerde, tarım ticaretinin serbestleştirilmesi genel düzeyde bir istisna olarak bırakılmıştır. 1986 yılında sonlanan ¹⁴ ve en uzun görüşme olarak nitelendirilen Uruguay Raundu gerçekleştirilmiştir ve bu görüşmeye kadar istisna olarak kalan tarım ürünlerinin dış ticareti, Uruguay Raundu'nun temel konusu olmuştur. Tarım, Uruguay görüşmelerinden sonra ¹ GATT'ın yerini alan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kapsamında ¹ imzalanan ve 1995'de yürürlüğe giren Tarım Anlaşması (TA) ile serbestleşme sürecine başlamıştır (Özalp & Ören, 2014).

Tarım ticareti, Dünya Ticaret Örgütü'nün Doha'da yaptığı toplantıda çok tartışmalı bir konu olarak yer almıştır. Tartışma detayları; ABD ve AB ülkelerinin tarımda uyguladığı destek politikalarını sürdürmeleri, dünya pazarlarındaki tarımsal ürün fiyatlarını yapay olarak baskılayıp düşürmeleri ve böylece gelişmekte olan ülkelerin pazarlarını gelişmiş ülke üreticilerinin haksız rekabetine açma zorunluluğunu yaratmalarıdır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin küresel tarım ticaretinde yaşanan sapmalardan rahatsızlık duymalarına neden olmaktadır. Bu ülkelerin pazara giriş zorluğu yaşaması,

tarıma dayalı ilaç sektörlerini gelişmelerini zorlaştırmakta ve gelişmiş ülkelerin destek politikaları sonucu oluşan düşük fiyat seviyesi, pazara erişim fırsatına sahip olduğu tarım ihracatındaki getiriye düşürmektedir. Ek olarak, bu durum gelişmekte olan ülkelerdeki yerel tarım ürünü üretiminin ucuz ithal ürünlerce ikame edilmesi sebebiyle, ithal ürün bağımlılığını artırmaktadır (Güneş, 2009, p. 125). Bu süreç ülkenin üretimi etkilenmekte, tarımın ve tarımsal ticaretin terk edilmesi sürecini hızlandırmaktadır. DTÖ Tarım Anlaşması, DTÖ üye ülkelerinin tarım ticaretini, "Pazara erişim, gümrük tarifeleri ve iç destekler" olmak üzere üç temelde serbestleşmesini zorunlu kılmaktadır. Anlaşmaya göre, pazara erişim noktasında bütün tarife dışı engellerin tarifeye dönüştürülmesi ve bu tarifelerin azaltılması zorunludur. Diğer bir nokta ise anlaşmada, desteklenen ihraç mallarındaki harcamaların ve hacmin azaltılması zorunlu tutulmaktadır. Son olarak, anlaşmada ticareti bozan iç desteklerin azaltılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Güneş, 2009, p. 126). Bu düzenlemelerin yükümlülükleri gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler için farklıken, az gelişmiş ülkelere ise yükümlülük getirilmemiştir.

Doha Kalkınma Turuna dahil olmuş olan İleri Tarım Müzakereleri gündemli konferanslarda, GÜ'leri temsilcileri ile GOÜ- EAGÜ'leri temsilcileri arasında tarım kapsamında çok derin tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmaların nedeni zıt düşüncelere ve çelişkili tarımsal yapıları sahip ülke grupları politikalarıdır. Bu bağlamda tarım ticaretindeki korumacılık anlayışının müzakerelerde üye ülkelerin farklı kategorilerdeki pozisyonlarına uymaması durumu çelişki yaratmaktadır (K. Das, 2005). Birinci kategori tarımın çok fonksiyonluluk özelliğini vurgularken bir yandan da sürdürülebilir bir kırsal kesimin varlığını gözetken AB, Japonya, İsviçre, Norveç gibi endüstriyel ülkeleri oluşturmuştur. Bu ülkelere göre tarım reformları aşamalı bir süreçle yavaş gerçekleşmelidir. İkinci kategori gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu Cairns Grubu (Arjantin, Avustralya, Bolivya, Brezilya, Endonezya, Fiji, Filipinler, Guatemala, Güney Afrika, Kanada, Kolombiya, Kosta Rika, Malezya, Meksika, Paraguay, Şili, Tayland, Uruguay, Yeni Zelanda) olan tarım ticaretçisi ülkelerdir. Bu grup pazara giriş, iç destekler ve ihracat sübvansiyonları konusunda liberalleşme tarafı olarak yer almaktadır. ABD tarafından da Cairns Grubu'na destek verilmektedir. Üçüncü kategoride GOÜ'ler (GOÜ'ler pozisyon bakımından EAGÜ'lerin sorunlarını da içinde barındırmaktadır.) bulunmaktadır. Ortak özelliklerine göre ihracat gelirinin düşük seviyelerde olması, yoksulluğun azaltılmaya çalışılması, gıda güvenliği sorunlarıyla mücadele edilmesi, nüfusun büyük kısmının kırsal kesimde barınması, tarımın anlamını pazar kuralları ile yönetilen bir aktivitenin ötesinde tutmaktadır (K. Das, 2005; Özalp & Ören, 2014). GOÜ'lerin temel olarak amacı GÜ'lerin pazara girişte uyguladıkları tarifeler konusu, yüksek ihracat sübvansiyonları ve iç destekler uygulamalarıyla uluslararası tarım ticaretinde elde ettikleri haksız rekabete engel olmaktır. Uluslararası tarım ticaretinde uzlaşmak önemli görülmektedir çünkü tarımsal ticareti çok taraflı kurallar sistemi etkilemiştir ve tarımsal ticaretin daha da serbestleştirilmesi için bir temel oluşturması noktasına dikkat

çekmektedir. Tarım ticaretindeki uzlaşının uzun vadeli hedefi, "adil ve pazar odaklı bir tarımsal ticaret sistemi oluşturmaktır." Bu amaçla, müzakereler birkaç yol gösterici ilkeyi ortaya koymaktadır. Spesifik olarak, gelişmiş ülkelerin pazar erişim taahhütlerinin özellikle gelişmekte olan ülkelerin tarımsal ihtiyaçlarını dikkate alacağı konusunda hemfikir oldukları kabul edilmektedir. Ayrıca, program reformu kapsamındaki taahhütler, ticaretle ilgili olmayan bazı endişeler dikkate alınarak üyeler arasında eşit bir şekilde paylaşılmalıdır. Bu ilkeleri göz önünde bulunduran bu görüşmeler, üç noktaya vurgu yapmaktadır: pazara erişimin iyileştirilmesi, yerel destek programlarının azaltılması ve ihracat sübvansiyon programlarının sürdürülmesine yönelik geniş bir yasak (Newell, 2004). Bu noktada Türkiye'nin konumu ve yaklaşımı için çeşitli görüşlere varılmıştır (Erdinç, 2000; Teoman, 2000). İleri tarım müzakerelerinde Türkiye'nin ticaret politikasının pazara giriş odaklı olduğu görülmektedir. Bu politikayı sürdürmesinin nedeni Türkiye'nin dışa karşı tarımını gümrük vergileriyle koruma yolunu büyük ölçüde tercih etmesidir ve tarımsal ticareti destekleme noktasında **1** ihracat sübvansiyonları önemsiz bir seviyededir; iç destek taahhüdü incelendiğinde desteklerin "de minimis" kuralı ile getirilen limitlerin altında olduğu görülmektedir. Diğer bir nokta, gelişen süreçte Türkiye'nin müzakerelerde AB üyelik endeksli bir strateji içinde olması kendine özgü politikalarla konum almasını güçleştirmektedir. Bu durum Türkiye'nin, diğer GOÜ'lere tanınan ayrıcalıklardan faydalanmak amaçlı bir strateji içinde yapıldığı düşünülmektedir (Akman & Yaman, 2008, p. 8).

Uluslararası tarım ticaretindeki sorunların o dönemki yaklaşımlarla çözümlenme çalışmaları yapılmış olsa da süreç içerisinde öngörülen kazançlarla orantılı olmayan bir ölçüde büyüdüğü görülmektedir. DTÖ Doha Turu müzakerelerinde uluslararası tarım ticaretindeki gıda güvenliği sorunu önemli bir siyasi çıkmaz kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Gıda güvenliği ile ilgili endişeler, 2008 Küresel Gıda Krizinin ardından, yalnızca DTÖ'de yoğunlaşmıştır; Bali ve Nairobi Bakanlıkları, ABD ile Hindistan arasında kamu gıda stoklarının finansmanı konusunda kutuplaşmış görüşleri ortaya koymuştur. Gıda güvenliği konusunda devletler arası anlaşmazlığın yeni olmadığını veya Doha Turuna özgü olmadığını, bunun yerine on yıllardır çok taraflı ticaret sisteminde tekrarlayan bir fenomen olduğunu savunulmaktadır. Tarihsel bir yaklaşımla bakıldığında, gıda güvenliğinin birbirini izleyen GATT müzakere turlarında defalarca bir müzakere konusu olduğunu ve zaman içinde uluslararası ticaret hukukunda istikrarlı bir şekilde kodlandığını görülmektedir. Bugün, gıda güvenliği ticaret rejiminin kurallarına derinlemesine entegre edilmiştir ve DTÖ'nü küresel gıda güvenliği yönetiminde önemli ancak büyük ölçüde kabul görmemiş bir kurum haline getirmektedir (Margulis, 2017).

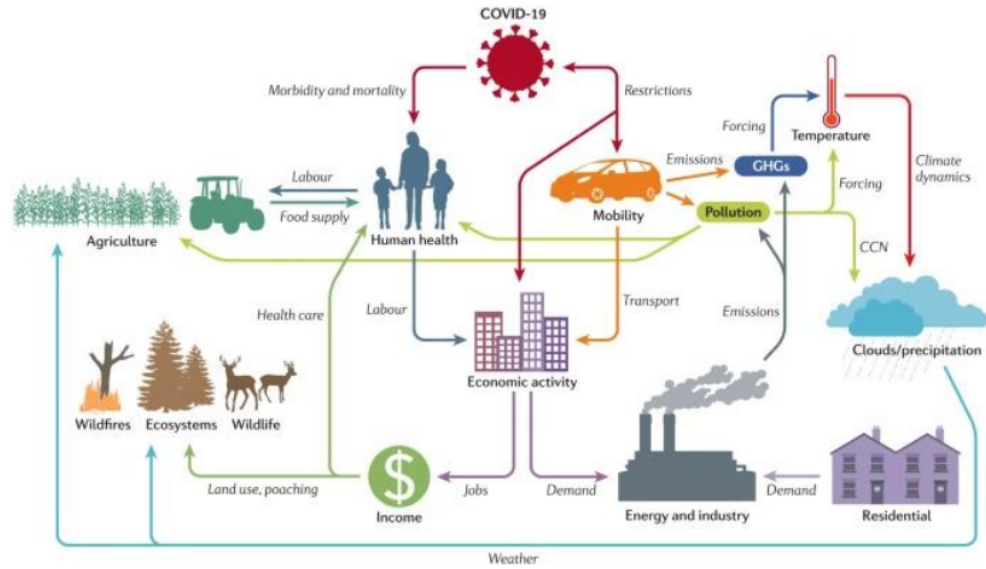
Küresel serbestleşmeden bölgesel anlaşmalara kadar harcanan çabalar karşısında görünür engeller olarak nitelenen tarife ve kotalarda önemli kolaylıkların sağlanmaya başlanmış olması, uluslararası tarım ticareti açısından sorunların aşılmakta olduğu yönünde bir aşama kaydetmemektedir. Son yıllarda ticarete hakim olan ürünler (mal & hizmet) yönünden ticarete sınırlama getiren çevre

standartları, sıhhi ve bitki sağlığı ölçütleri, fikri mülkiyet hakları gibi “görünmeyen engellerin” giderek yaygınlaşması yeni bir geçişi yansıtmaktadır (Aktan, 2000). Covid-19 pandemisi ile yeniden şekillenen korumacılık kavramının uluslararası tarım ticaretine etkisi geçmiş sorunları büyüten en güncel nedendir.

COVID-19 Etkileri

Dünya çapında COVID-19 salgınının başlamasından aylar sonra, gıda ve tarım sistemleri üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler gözlemlenmektedir. Çevresel kirlilik ve tahribatın azalması odaklı çalışmalarda olumlu etkiler belirtilirken; yoksulluk-refah-eşitsizlik, gıda üretimi ve tedarik zinciri üzerine yapılan çalışmaların olumsuz etkileri vurguladıkları görülmektedir (Barrett, 2020; Diffenbaugh et al., 2020; Le Quéré et al., 2020; Venter, Aunan, Chowdhury, & Lelieveld, 2020). Pandeminin dünya sisteminde birtakım kazanç ve kayıplar yarattığı bilinmektedir. Şekil 1’de potansiyel etkiler gösterilmiştir ancak tüm olası etkilerin gösterimi mümkün olmadığı gibi tahminlenmesi de oldukça güçleşmektedir.

Şekil 1. COVID-19 Sosyoekonomik Bozulmasına Bağlı Dünya Sistemi Etkileşimleri

Kaynak: (Diffenbaugh et al., 2020)

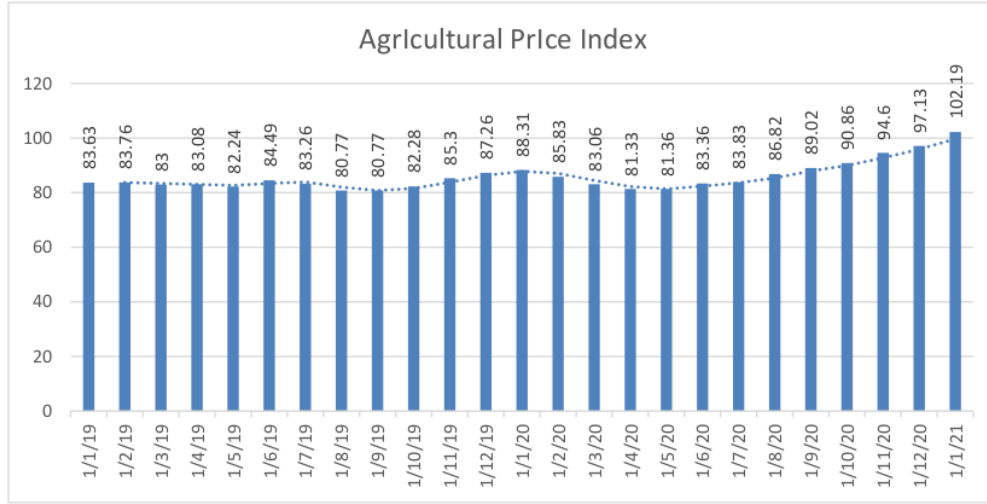
COVID-19 salgını sırasında kapanma önlemi ve hareketin kısıtlanması, tarımsal üretim için işgücü sıkıntısına ve beraberinde ekonomik sorunlara sebep olmuştur. Nijerya’da, mekanize tarım araçlarının bulunmaması nedeniyle tarım işçiliği günlük olarak manuel olarak çalıştırılmaktadır. Yıllık olarak zirai

faaliyetin zirve yaptığı dönemler yüksek işgücü talebini gerektirir, ancak bu nedenle hareketin kısıtlanması çiftçilerin ve işçilerin tarım alanlarına erişimini sınırlandırmıştır. Sonuç olarak, tarım arazilerini yetiştirmek için mevcut işgücü azalması ülke genelinde tarımsal üretimi azaltmıştır. Çünkü mahsul hasadı için yaşanan işgücü sıkıntısı, hasada hazır çiftlik ürünlerinin bozulmasına ve pazarda gıda kıtlığına neden olmaktadır. Bu olaylar, gıda maddelerinin maliyetinin artmasına, açlığa ve ardından Nijeryalıların protestolarına neden olmuştur. Nijerya'da çabuk bozulan gıda ürünleri pazarları, gıda şirketlerinin işleme ve paketlenme bölümlerindeki işyerinin kapanmasından olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Bu çabuk bozulan ürünlerin pazara taşınması, getirilen seyahat kısıtlamalarının bir sonucu olarak engellenmiş ve bu da gıda maddelerinin israfının artmasına neden olmuştur. COVID-19 vakalarının artan oranı aynı zamanda vardiya görevlerini de gerektirdi, böylece gıda güvenliği ve kalitesini tespit etmek için mevcut insan gücünü azalttı. COVID-19 salgını hem küçük hem de büyük ölçekte çiftlik hayvanı üretiminde bir azalmaya neden olmuştur. Bu olay esas olarak COVID-19 salgını sırasında dolaşımdaki paranın azalmasından ve birçok kişi arasında kazancın azalmasından kaynaklanmakta, hayvan yemi ve ilaçlarının satın alımını zorlaştırmaktadır. Nijerya'da COVID-19 öncesi dönemde hane halkı tasarrufları, hayatta kalmayı garanti edebilecek temel gıda maddelerine harcanmakta ve yetersiz gıda arzı yaratmaktadır (Ilesanmi, Ilesanmi, & Afolabi, 2021).

Başka bir çalışmada incelenen Covid-19 salgını, Avrupa'da meyve ve sebze sektörü üretim, dağıtım ve pazar performansındaki bozulma açısından etkisini göstermiştir. Avrupa'da en çok hasat edilen ve ihraç edilen meyve olan elma ile ilgili olarak, ulusal hükümetler, Avrupa kurumları, endüstri ve üreticiler, üretim ve arz talebini sağlamak için önlemler almışlardır. Yine de paydaşlar büyüme ve hasat, satış ve aynı zamanda izleme ve araştırma için çeşitli zorluklar ve ek maliyetlerle karşı karşıya kalmıştır (Tougeron & Hance, 2021).

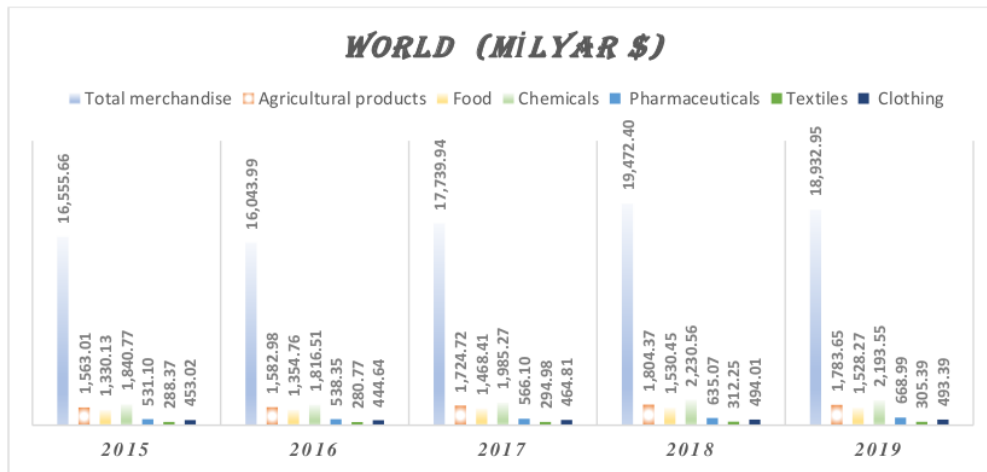
Benzer bir deneyim, sebze ve diğer tarım ürünlerinin üretimi, dağıtımı ve satışının COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilendiği Çin'de de bildirilmiştir. COVID-19 salgını karşısında, Şanghay'daki 46 tarım kooperatifiyle yapılan anket ve röportajlar aracılığıyla, salgının tarım üretimi üzerindeki etkisini analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre salgın tarım tedarik zincirinin neredeyse tüm aşamalarını etkilemiştir ancak satış aşamasında daha büyük bir etkiye sahiptir. Tarım üretiminin piyasa riskleri önemli ölçüde artmıştır ve tarla fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fark genişlemiştir. Geleneksel kanallar ile e-ticaret arasındaki satış fiyatı farkı dikkat çekici bir nokta olmuştur. Çiftçilerin gelirleri genellikle COVID-19 salgını nedeniyle azalmıştır. Ayrıca, tohum tedarik zincirinde, tarım kimyasallarında ve gübre ithalatında bir kesinti ile sonuçlanması, canlı tohumlar azaltmış ve tarımsal ürün verimini sınırlamıştır (Gu & Wang, 2020).

Grafik 1. Tarımsal Fiyat Endeksi

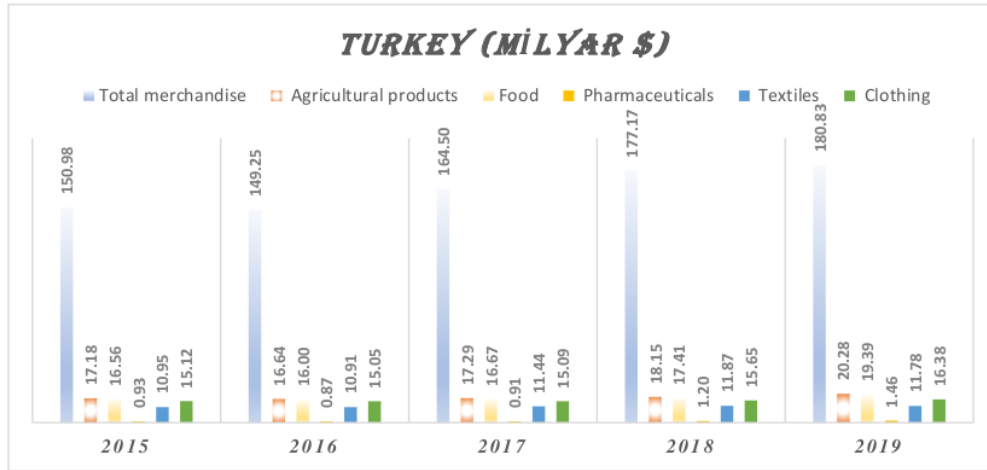
Grafik 1’de tarım fiyat endeksinin 2019 yılı itibariyle yakınsak bir değerde dalgalandığını görmekteyiz. Ancak Covid-19 salgının dünyaya duyulmasıyla endekse bir artış yaşanmış, Dünya Sağlık Örgütü’nün krize yönelik önlem planları aşılama çalışmaları süreç içinde bir baskılama hissettirse de günümüzde artan bir ivme de fiyat dalgalanması görülmektedir. 31 Mart 2021 tarihinde 103.05 seviyesindedir.

Grafik 2. Dünya Tarım İhracatı Milyar\$

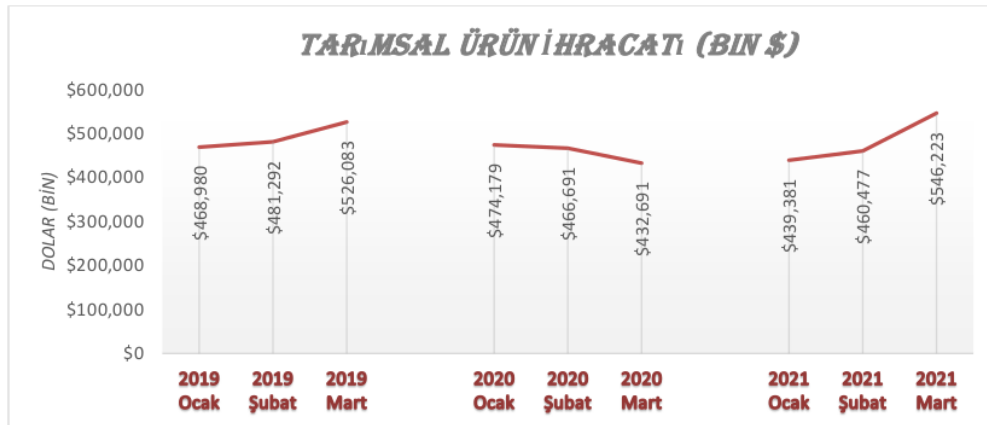
Grafik 2’de Dünya toplam mal, tarım ürünleri, gıda, ilaçlar, tekstil ve giyim ihracat rakamlarına bakılmıştır. Toplam mal ihracatında 2018 kadar düzenli bir artış yaşanırken 2019 yılında bir düşüş görülmektedir. Yılın son aylarında tüm dünyaya yayılmaya başlayan salgından kaynaklandığı düşünülmektedir. Tarım ürünleri üretiminde 2015-2018 yılları arası bir artış varken, 2019 yılında 2017 yılı seviyesine gerilediği söylenebilir. Gıda ihracatında 2015-2018 artışını 2019 yılında hafif bir düşüş görülse de koruduğunu söylemek mümkündür. İlaç ihracatında 2015’ den beri süregelen artışın 2019’da belirgin bir büyüme gösterdiği görülmektedir. Tekstil ve giyim ihracatında hafif bir düşüş yaşanmıştır. Bu bağlamda gıda ihracatının iyimser bir görünüm çizdiği söylenebilir. Bu bulgulara göre restoran endüstrisinin önemli istisnası dışında, birçok tarım ve gıda tedarik zincirinin, genel ekonomiden çok daha iyi olması muhtemeldir görüşü tüketici odaklıdır. Yiyecek talebi, evde yemek yiyen ve kilerlerini yeniden doldurma ihtiyacı duyan tüketiciler tarafından desteklenecektir. Dünyanın dört bir yanındaki hükümetler, insanların yemek yemek zorunda olduğunun farkında olarak, gıda tedarik zincirlerinin bütünlüğünü korumak için önlemler alma noktasında kararlar almıştır. GSYİH'daki düşüş, neredeyse kesinlikle ulaşım kapasitesini ve işgücü arzını etkilemiştir ve bunların bir kısmı tarım tedarik sektöründeki pandemiyle ilgili potansiyel kısıtları gidermek için planlanmaktadır. Ulaşım hizmetlerindeki COVID-19 ile ilgili kesintilerin ve ulaşım hizmetleri için yeni taleplerin Kanada tarım tedarik zincirlerini nasıl etkileyebileceğini araştırılmıştır. Tarımsal erişimin, ekonominin diğer sektörleri tarafından taşımacılık hizmetlerine olan talebin azalmasıyla desteklenen pandemide genel olarak iyileştiği görülmektedir. Tarım ürünlerinin intermodal (çok türlü) konteynerleştirilmiş hareketi, Kuzey Amerika bir miktar kesintiye uğramıştır. Fiziksel mesafe önlemlerinin yaygın olarak tüketici tarafından benimsenmesi, perakende gıda toplama ve dağıtım hizmetlerine olan talebi, bu hizmetlerin uzun bekleme süreleriyle paylaşıldığı noktaya kadar büyük ölçüde artırmıştır (Gray, 2020).

Grafik 2. Türkiye Tarım İhracatı Milyar\$

Grafik 2’de ise ilgili tüm ihracat rakamlarının genel olarak arttığı görülmektedir. Covid-19 salgınının ilk vakası Türkiye’de ilk 11 Mart 2020 tarihinde ortaya çıkmıştır. Dünya’da 2019 son çeyreğinde hızlıca yayılma gösteren bu virüs Türkiye’nin tarımsal ihracatında henüz bir düşüş etkisi göstermemektedir.

Grafik 3. Seçilmiş* Tarımsal Ürün İhracatı (TR)

*0111- Tahılların (Pirinç hariç), baklagillerin ve yağlı tohumlar; 1074- Makarna, Şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamul; 1312- Dokuma; 1629- Diğer ağaç ürünleri; 2211- İç ve dış lastik

COVID-19 salgını, 2020 yılında etkisini daha çok hissettirmektedir. Bu salgın dünya çapında yayılırken, özellikle tedarik zincirleri bozulduğunda küresel gıda tedarikinin azaltmaya eğilimli bir risk barındırmakta ve aynı zamanda iş operasyonlarını belirsizleştirmektedir. Bu nedenle, COVID-19 salgınının küresel gıda tedarikini ve pazarını nasıl etkilediğini anlamak çok önemlidir. Grafik 3’ de gösterilen bu bulgular 2020 yılının ilk üç ayında bir önceki yıldan farklı bir eğilim çizmektedir. 2021 yılında ise 2019’ a benzer bir eğilim söz konusudur. 2020 yılının il üç ayında Covid-19’ un etkisinden

kaynaklı bir düşüş yaşandığı düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında, firma düzeyinde anket verileri kullanarak COVID-19'un Çin'deki tarımsal ihracat şirketleri üzerindeki etkisini araştırılmıştır. Ortalama olarak tarımsal işletmelerin ihracatında düşüşler yaşansa da başta tahıl ve petrol olmak üzere bazı tarım ürünlerinin ihracatının güçlü kaldığı ve hatta arttığı görülmüştür. Bu da pandemi sırasında temel gıdaya olan talebi ifade etmektedir. Şaşırtmayan bir şekilde, salgın sırasında tıbbi bitki ihracatı da önemli ölçüde artmıştır (B.-x. Lin & Zhang, 2020). Başka bir çalışmada ise, tarımsal ürünlerde taze ve kuru ürün ayrımı yapılmıştır. Sebze ve meyveler gibi pazarlarda taze ürünlerin mevcudiyeti kesintilere karşı özellikle savunmasızdır çünkü taze ürün stokları, israfı ve depolama maliyetlerini azaltmak için genellikle düşük tutulmaktadır. Tahıllar gibi istikrarlı ve öngörülebilir ürün kategorileri için yenileme, kurallara dayalı bir yaklaşımla planlanabilir, ancak taze ürünler için bu tür tedarik zinciri planlaması ideal olarak günlük olarak yapılmaktadır. Böylece, bir pandemi sırasında taze ürün tedariki daha kolay kesintiye uğrayabilmektedir (Song, Goh, & Tan, 2021).

Diğer bir çalışmada ise COVID-19 salgınının etkisi incelenmiştir ve salgın Karayipler'de yerel ve bölgesel düzeylerde acil ve önemli sosyo-ekonomik sonuçlara yol açan küresel bir krize neden olmuştur. Kapanma önlemleri, hava trafiğinin ve turizmdeki durma ve ithal ve ihraç edilen malların akışındaki yavaşlama tarım ve gıda sistemleri üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur. Tarımsal sistemler düzeyinde, ürünlerin geleneksel kanallarda pazarlanmasındaki zorluklardan kaynaklanan ekonomik kayıplar, aynı zamanda girdilere ve işgücüne erişimin azalması nedeniyle üretim sistemlerini yönetmede yaşanan zorluklar tespit edilen ana etkilere aittir. Bu nedenle, sağlık krizi uzun süre devam ederse, belirli ülkelerin gıda güvenliğinin tehdit altına girme riski vardır. Ayrıca çalışma krizin tüketici davranışları ve tarım sektörünün önemi konusundaki algıları üzerinde etkili olduğu üzerine bazı kanıtlar göstermektedir: gıda israfının azaltılması, taze ve yerel ürünlere geri dönüş, yeni ürünlerin tüketimi, gıda bahçelerinin yetiştirilmesi. Bu nedenle, kriz ciddi şekilde zararlı sonuçlara yol açarken, aynı zamanda Karayipler'in tarım ve gıda sistemlerinde ihtiyaç duyulan büyük değişikliklerin tetikleyicisi olmakta ve sürdürülebilir tarım hedeflerine daha iyi ulaşılmasına yol açmaktadır (Blazy, Causeur, & Guyader, 2021). Bu nedenle kayıp ve kazançlar bağlamında her ülkenin kendi coğrafya koşulları içerisinde değerlendirme yapması gerekmektedir.

Sonuç

Covid-19 etkileri özellikle tarım sistemi olmak üzere her alanda kendini göstermiştir (S. Zhang, Wang, Yuan, Liu, & Gong, 2020; Y. Zhang, Diao, Chen, Robinson, & Fan, 2020). Sağlık krizi olarak nitelenmesi sebebiyle insan hayatı tehdidi altında işyeri maruziyetlerinin azaltılması noktasında, ABD'de tarım işçilerine odaklanılmış ve gıda işleme, gıda üretimi ve tarım işyerlerindeki çalışanları korumanın kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır (Waltenburg et al., 2021).

Covid-19 salgını sonrası önemi artan bir konu olan uluslararası tarım ticareti ve sorunları bu çalışmada yeniden incelenmiştir. Salgının kısa vadede etkileri değerlendirilmiş, ancak uzun vadede etkisini yorumlamak çalışmanın sınırını oluşturmaktadır. Dünyada süregelen tarım ticaretinin temel sorunlarına pandemi sürecinin de eklenmesi çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Dünya tarım ticaretinde gıda güvenliği, yetersiz beslenme sorunu yaşayan ülkelerin pandemi sürecinde de tekrar bu sorunla yüzleşmesi söz konusuken (Kansiime et al., 2021; Pakravan-Charvadeh et al., 2021), rekabet gücünü elinde tutan ülkelerin pandemi sürecinde krizden ve felaketten kaçınma yolları olarak verimlilik çalışmaları, akıllı tarım ve sürdürülebilir tarım ticareti üzerine odaklandığı görülmektedir (Haqiqi & Horeh, 2021; Lioutas & Charatsari, 2021). Sonuç olarak, pandemi etkisinde tarım ticaretinin büyük bir kayıp veya kazanç edindiğini söyleyebilmek için uzun vadede verilerin elde edilmesiyle yenilikçi yöntemlerden yararlanılarak öngörüsü yapılmalıdır.

Kaynaklar:

- Akman, S., & Yaman, Ş. (2008). Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye. *Ankara: Tepav Yayınları*.
- Aktan, O. (2000). Bölgesel Bütünleşmeler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 29-37.
- Barrett, C. B. (2020). Actions now can curb food systems fallout from COVID-19. *Nature Food*, 1(6), 319-320.
- Bezemer, D., & Headey, D. (2008). Agriculture, development, and urban bias. *World Development*, 36(8), 1342-1364.
- Blazy, J.-M., Causeret, F., & Guyader, S. (2021). Immediate impacts of COVID-19 crisis on agricultural and food systems in the Caribbean. *Agricultural Systems*, 190(103106), 1-10.
- Burke, M., & Emerick, K. (2016). Adaptation to climate change: Evidence from US agriculture. *American Economic Journal: Economic Policy*, 8(3), 106-140.
- Chen, S., & Gong, B. (2021). Response and adaptation of agriculture to climate change: Evidence from China. *Journal of Development Economics*, 148, 102557.
- Diffenbaugh, N. S., Field, C. B., Appel, E. A., Azevedo, I. L., Baldocchi, D. D., Burke, M., . . . Fiore, A. M. (2020). The COVID-19 lockdowns: a window into the Earth System. *Nature Reviews Earth & Environment*, 1(9), 470-481.
- Eraktan, G. (2011). Türkiye'de Tarım Sanayiinin Hammadde Sorunları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 42(1-4), 109-141.
- Erdinç, Z. (2000). Tarımsal Destekleme Politikalarında Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 305-325.
- Gray, R. S. (2020). Agriculture, transportation, and the COVID-19 crisis. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie*, 68(2), 239-243.
- Gu, H.-y., & Wang, C.-w. (2020). Impacts of the COVID-19 pandemic on vegetable production and countermeasures from an agricultural insurance perspective. *Journal of Integrative Agriculture*, 19(12), 2866-2876.
- Güneş, B. (2009). Dünya ticaret örgütü tarım anlaşmasının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri: Bir hesaplanabilir genel denge modeli çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 123-170.
- Haqiqi, I., & Horeh, M. B. (2021). Assessment of COVID-19 impacts on US counties using the immediate impact model of local agricultural production (IMLAP). *Agricultural Systems*, 190(103132), 1-10.

- Hayami, Y., & Ruttan, V. W. (1971). *Agricultural development: an international perspective*: Baltimore, Md/London: The Johns Hopkins Press.
- Hickey, L. T., Hafeez, A. N., Robinson, H., Jackson, S. A., Leal-Bertioli, S. C., Tester, M., . . . Wulff, B. B. (2019). Breeding crops to feed 10 billion. *Nature biotechnology*, 37(7), 744-754.
- Howden, S. M., Soussana, J.-F., Tubiello, F. N., Chhetri, N., Dunlop, M., & Meinke, H. (2007). Adapting agriculture to climate change. *Proceedings of the national academy of sciences*, 104(50), 19691-19696.
- IFPRI. (2002). Reaching Sustainable food Security for All by 2020: Getting the Priorities and Responsibilities Right. In: IFPRI Washington DC.
- Ilesanmi, F. F., Ilesanmi, O. S., & Afolabi, A. A. (2021). The effects of the COVID-19 pandemic on food losses in the agricultural value chains in Africa: The Nigerian case study. *Public Health in Practice*, 2(100087), 1-3.
- K. Das, D. (2005). Trade in Agriculture and the Doha Round of Multilateral Trade Negotiations. *The Journal of World Investment & Trade*, 6(2), 321-352.
- Kabubo-Mariara, J., & Mulwa, R. (2019). Adaptation to climate change and climate variability and its implications for household food security in Kenya. *Food Security*, 11(6), 1289-1304.
- Kansiime, M. K., Tambo, J. A., Mugambi, I., Bundi, M., Kara, A., & Owuor, C. (2021). COVID-19 implications on household income and food security in Kenya and Uganda: Findings from a rapid assessment. *World Development*, 137(105199), 1-10.
- Le Quéré, C., Jackson, R. B., Jones, M. W., Smith, A. J., Abernethy, S., Andrew, R. M., . . . Canadell, J. G. (2020). Temporary reduction in daily global CO₂ emissions during the COVID-19 forced confinement. *Nature Climate Change*, 10(7), 647-653.
- Lin, B.-x., & Zhang, Y. Y. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on agricultural exports. *Journal of Integrative Agriculture*, 19(12), 2937-2945.
- Lin, J. Y. (1992). Rural reforms and agricultural growth in China. *The American economic review*, 34-51.
- Lioutas, E. D., & Charatsari, C. (2021). Enhancing the ability of agriculture to cope with major crises or disasters: What the experience of COVID-19 teaches us. *Agricultural Systems*, 187 103023, 1-5.
- Lobell, D. B., & Asner, G. P. (2003). Climate and management contributions to recent trends in U. S. agricultural yields. *Science*, 299(5609), 1032-1032.
- Margulis, M. E. (2017). The forgotten history of food security in multilateral trade negotiations. *World Trade Rev.*, 16(1), 25-57.
- Newell, M. (2004). Cotton, US Domestic Policy, and Trade Wars: The Future of WTO Agriculture Negotiations. *Minn. J. Global Trade*, 14(2), 301-344.
- Olesen, J. E., & Bindi, M. (2002). Consequences of climate change for European agricultural productivity, land use and policy. *European journal of agronomy*, 16(4), 239-262.
- Ortiz, A. M. D., Outhwaite, C. L., Dalin, C., & Newbold, T. (2021). A review of the interactions between biodiversity, agriculture, climate change, and international trade: research and policy priorities. *One Earth*, 4(1), 88-101.
- Özalp, B., & Ören, M. N. (2014). Dünya ticaret örgütü tarım anlaşması çerçevesinde ileri tarım müzakerelerindeki gelişmeler ve türkiye tarımı üzerine etkileri. *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 20(1), 29-39.
- Pakravan-Charvadeh, M. R., Mohammadi-Nasrabadi, F., Gholamrezai, S., Vatanparast, H., Flora, C., & Nabavi-Pelesaraei, A. (2021). The short-term effects of COVID-19 outbreak on dietary diversity and food security status of Iranian households (A case study in Tehran province). *Journal of cleaner production*, 281(124537), 1-22.
- Pan, W.-T., Zhuang, M.-E., Zhou, Y.-Y., & Yang, J.-J. (2021). Research on sustainable development and efficiency of China's E-Agriculture based on a data envelopment analysis-Malmquist model. *Technological Forecasting and Social Change*, 162, 120298.
- Song, S., Goh, J. C., & Tan, H. T. (2021). Is food security an illusion for cities? A system dynamics approach to assess disturbance in the urban food supply chain during pandemics. *Agricultural Systems*, 189(103045), 1-10.

- Tang, Y., Dananjayan, S., Hou, C., Guo, Q., Luo, S., & He, Y. (2021). A survey on the 5G network and its impact on agriculture: Challenges and opportunities. *Computers and Electronics in Agriculture*, 180, 105895.
- Teoman, Ö. (2000). DTÖ Uygulamaları ve Türkiye Tarımı Üzerine Görüşler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 225-242.
- Tougeron, K., & Hance, T. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on apple orchards in Europe. *Agricultural Systems*, 190(103097), 1-5.
- Venter, Z. S., Aunan, K., Chowdhury, S., & Lelieveld, J. (2020). COVID-19 lockdowns cause global air pollution declines. *Proceedings of the national academy of sciences*, 117(32), 18984-18990.
- Waltenburg, M. A., Rose, C. E., Victoroff, T., Butterfield, M., Dillaha, J. A., Heinzerling, A., . . . Fedak, K. M. (2021). Coronavirus disease among workers in food processing, food manufacturing, and agriculture workplaces. *Emerging Infectious Diseases*, 27(1), 243-249.
- Zhang, S., Wang, S., Yuan, L., Liu, X., & Gong, B. (2020). The impact of epidemics on agricultural production and forecast of COVID-19. *China Agricultural Economic Review*, 12(3), 409-425.
- Zhang, Y., Diao, X., Chen, K. Z., Robinson, S., & Fan, S. (2020). Impact of COVID-19 on China's macroeconomy and agri-food system—an economy-wide multiplier model analysis. *China Agricultural Economic Review*, 12(3), 387-407.

AGRICULTURAL TRADE IN THE COVID-19 PANDEMIC

ORJİNALLİK RAPORU

% **7**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **7**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **5**

YAYINLAR

% **3**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.researchgate.net

İnternet Kaynağı

% **3**

2

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

3

adudspace.adu.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

% **1**

4

acikerisim.ticaret.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% **1**

5

pt.scribd.com

İnternet Kaynağı

<% **1**

6

apps.who.int

İnternet Kaynağı

<% **1**

7

sdgs.bappenas.go.id

İnternet Kaynağı

<% **1**

8

Iman Haqiqi, Marziyeh Bahalou Horeh.
"Assessment of COVID-19 impacts on U.S.
counties using the immediate impact model
of local agricultural production (IMLAP)",
Agricultural Systems, 2021

Yayın

<% **1**

9

sbu.saglik.gov.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

10

worldwidescience.org
İnternet Kaynağı

<% 1

11

www.emerald.com
İnternet Kaynağı

<% 1

12

Funmilayo F. Ilesanmi, Olayinka S. Ilesanmi, Aanuoluwapo A. Afolabi. "The effects of the COVID-19 pandemic on food losses in the agricultural value chains in Africa: The Nigerian case study", Public Health in Practice, 2021
Yayın

<% 1

13

Ruochen Dai, Hao Feng, Junpeng Hu, Quan Jin, Huiwen Li, Ranran Wang, Ruixin Wang, Lihe Xu, Xiaobo Zhang. "The impact of COVID-19 on small and medium-sized enterprises (SMEs): Evidence from two-wave phone surveys in China", China Economic Review, 2021
Yayın

<% 1

14

bilimveaydinlanma.org
İnternet Kaynağı

<% 1

15

ÖZALP, Burhan and ÖREN, Nurhan. "DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ TARIM ANLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE İLERİ TARIM

<% 1

MÜZAKERELERİNDEKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE TARIMI ÜZERİNE ETKİLERİ", TUBİTAK, 2014.

Yayın

Alıntıları çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde